

Asia: VN/32318/2023

Kansallinen mineraalistrategia

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kansallinen mineraalistrategia

Lapilla, yhtenä Suomen ja koko EU:n tuulevaisuuden johtavana kaivannaisalan maakuntana, on EU:n tavoitteiden saavuttamisessa oma merkittävä roolinsa. Lapissa on neljä toiminnassa olevaa kaivosta sekä kuusi suunnitteilla olevaa mahdollista kaivosinvestointia, jonka lisäksi lähes 80% malminetsinnästä Suomessa kohdistuu Lappiin. Uusi mineraalistrategia jatkaa vanhan mineraalistrategian mukaisten keskeisten tavoitteiden toteuttamista, ottaa huomioon EU:n kriittisten raaka-aineiden asetuksen, kestävyysnäkökulman ja kohdistuu kansallisen arvonnisan kasvattamiseen. Erityisesti haluamme nostaa esille positiivisena huomiona sen, miten laajasti strategiaa laadittaessa on huomioitu ja osallistettu Lapin alueen keskeisiä toimijoita. Huolena kuitenkin nousee se, ettei strategian toimeenpanoon tai sen sisältämien toimenpiteiden ja tavoitteiden seurantaan ole kohdistettu riittävästi resursseja, mikä nostaa esille kysymyksen strategian toteutumisesta ja vaikuttavuudesta.

LAUSUNTO

Lapin liitto kiittää työ- ja elinkeinoministeriötä lausuntopyyntöstä ja esittää kantanaan seuraavaa:

Strategian toimeenpano, resurssit ja seurantamekanismit

Uusi kansallinen mineraalistrategia jatkaa osakseen vanhan mineraalistrategian mukaisten tavoitteiden edistämistä ja sisältää ratkaisemattomia haasteita, jotka on tunnistettu jo aiemmin, kuten lupamenettelyiden sujuvoittaminen, sosiaalinen hyväksyttävyys ja vastuullisuuteen liittyvät

teemat. Uudessa strategiassa näkemyksemme mukaan olisi tärkeää tarkentaa, miten näihin haasteisiin löydetään konkreettisia ratkaisukeinoja. Strategian toimeenpano vaatii selkeät seurantamekanismit ja riittävät resurssit tavoitteiden toteutumisen arvioimiseksi. On huoli, että ilman riittävää resursointia strategian tavoitteiden seuranta voi jäädä puutteelliseksi, mikä heikentää sen vaikuttavuutta.

Esitämme, että strategiaan lisätään konkreettinen seurantamekanismi sekä vastuutahot tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumisen seuraamiseksi. Lisäksi strategian mukaiset esitetyt mittarit tulisi avata selkeämmin sen kuvauksessa sekä avata julkisesti tarkasteltavaksi seurannan näkökulmasta kaikille. Tämä mahdollistaisi toimeenpanon seurannan sekä tiedonkulun toimialan kehityksestä valtakunnallisesti.

Maankäyttöön liittyvät näkökulmat jäävät mineraalistrategiassa huomattavan vähäisiksi. Valtion maa-alueet ovat tärkeitä kaikille elinkeinoille, myös malminetsinnälle sekä kaivostoiminnalle, tämän vuoksi kokonaisuudessa tulisi ottaa huomioon Metsähallituksen rooli.

Lupamenettelyjen sujuvoittaminen ja EU:n kriittisten raaka-aineiden asetus

Strategiassa korostetaan lupamenettelyjen sujuvoittamista, erityisesti EU:n kriittisten raaka-aineiden asetuksen mukaisesti. Haluamme kuitenkin tuoda esille huolemme siitä, että Ympäristöministeriön esitys lakiluonnoksesta kriittisten raaka-aineiden hankkeiden yhteyspisteestä ja strategisten hankkeiden etusijasta ei näkemyksemme mukaan sujuvoita tarkoituksenmukaisella tavalla lupaprosesseja. Lapin liitto esitti huolensa siitä, että hallituksen esitys ei edistä strategisiksi hankkeiksi tunnistettujen investointien etenemistä kansallisella tasolla. Esityksessä olisi avattava riittävän selkeästi siinä määritetyt periaatteet, jotta se on yhteensovitettavissa EU:n kriittisten raaka-aineiden asetuksen, sekä kansallisen lainsäädännön kesken. Huolena esitettiin myös resurssien riittämättömyys, joka on todettu jo nykytilanteessa useiden toimivaltaisten viranomaisten osalta riittämättömäksi.

Innovaatioiden tukeminen ja TKI-toiminnan panostukset

Uusi strategia tuo esiin TKI-toiminnan ja kiertotalouden merkityksen mineraalisektorin kehittämisessä. Haluamme korostaa, että malminetsintä tulisi nähdä osaksi TKI-toimintaa, jotta kaivannaisalan tulevaisuus voidaan varmistaa. Lisäksi olisi tärkeää parantaa malminetsinnän rahoitusmahdollisuuksia toimialan kehityksen turvaamiseksi. Toivomme, että strategiassa otettaisiin selkeästi kantaa malminetsintään, sekä tuettaisiin toimenpiteillä konkreettisesti alaa sekä sen kehittymistä.

Sosiaalinen hyväksyntä ja kaivosmineraaliveron kohdentuminen

Strategiassa korostetaan sosiaalisen hyväksyttävyyden merkitystä, mutta käytännön toimet sen vahvistamiseksi jäävät yleiselle tasolle. Sosiaalinen ja kulttuurinen vastuullisuus, erityisesti paikallisyhteisöjen ja alkuperäiskansojen osallistaminen, on keskeistä hankkeiden paikallisen hyväksyttävyyden varmistamisessa. Uudessa strategiassa tämä näkökulma on edelleen heikosti huomioitu.

Esitämme, että strategiassa korostetaan tarvetta vuorovaikutukseen paikallisyhteisöjen kanssa ja laaditaan selkeät periaatteet ja toimenpiteet sosiaalisen ja kulttuurillisen vastuullisuuden edistämiseksi.

Kaivosmineraaliveron osalta pidämme hyvänä sitä, että verotuotosta osa ohjataan kaivosten sijaintikunnille. Kuitenkin esitämme, että verotuotosta tulisi kohdentaa suurempi prosenttiosuus sijaintipaikkakunnille siten, että korotuksen jälkeen nykyisen osuuden päälle tuleva tuotto ohjautuisi myös niille alueille, jotka kuuluvat kaivostoiminnan vaikutusalueelle, esim. purkuputkien tai muiden rakennelmien sijaintikunnat. Verotulojen ohjautuessa kaivoksen sijaintikuntaan, eikä esimerkiksi kehyskuntiin, joita koskevat kaivoksien vaikutukset, asetetaan kunnat eriarvoiseen asemaan, jossa hyödyt kohdistuvat yhteen kuntaan ja vastaavasti haitat monissa tapauksissa useisiin kuntiin.

Esitämme, että strategiassa mainittujen rahastoja tarkasteltaisiin sekä kansallisella että alueellisella tasolla. Osa rahastoon ohjattavista tuotoista voitaisiin esimerkiksi ohjata suoraan alueellisiin innovaatio- ja kehityshankkeisiin, kuten tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimintaan (TKI) tai infrastruktuurin parantamiseen. Tämä lähestymistapa edistäisi alueellista kehitystä ja vahvistaisi kaivostoiminnan sosiaalista hyväksyttävyyttä ja paikallisyhteisön osallistaminen rahaston ja kaivosveron käytön suunnitteluun lisäisi avoimuutta ja vahvistaisi sosiaalista hyväksyttävyyttä.

Pohjoinen ohjelma ja Lapin erityispiirteiden huomioiminen

Valmisteilla olevan Pohjoisen ohjelman yksi tavoitteista on kasvattaa Euroopan unionin kriittisten materiaalien omavaraisuustavoitetta ja ilmastotavoitteita toteuttamalla pohjoisen mineraalien talteenottoa Pohjois-Suomen kaivostoiminnassa ja jalostuksessa, sekä mineraalien jalostamisen prosessin uudistamista vähähiilisyiden ja nettonollilmastovaikutusten aikaansaamiseksi, huomioiden korkea ympäristönsuojelun taso, paikallinen hyväksyttävyys sekä yhteensovitus muiden elinkeinojen kanssa.

Lapin liitto esittää, että strategian jatkokehityksessä otetaan huomioon valmisteilla olevan Pohjoisen ohjelman tavoitteet, sekä tämän lausunnon mukaiset huomiot, jotta voimme varmistaa kestävä ja

vastuullisen mineraalialan kehityksen, joka tukee paikallista hyvinvointia ja kansallisia tavoitteita. Pyydämme erityisesti kiinnittämään huomiota Lapin alueen erityispiirteisiin, jotta alueellinen kehitys ja sosiaalinen hyväksyttävyyys voivat toteutua parhaalla mahdollisella tavalla.

Paaso Ida-Mari
Lapin liitto